

DANIEL DEFOE - ROBINSON CRUSOE

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

dobrodružný román* psaný deníkovou formou (proza, epika)

Literární směr:

poprvé vydáno r. 1719 - střední období autorovy tvorby (první velký literární úspěch); v 1. vydání knihy byl jako autor uveden samotný protagonista Robinson Crusoe, což mělo vzbudit dojem skutečného příběhu; anglické osvícenství*; osvícenský román*

Slovní zásoba:

spisovný jazyk, doplněný o řadu zastaralých výrazů, hl. archaismů* (*ježto* [protože], *hoře* [zármutek/hořkost]) a přechodníků (*maje, uvědomiv si*); dále knižní výrazy (*nač* [na co], *nesnáž* [problém], *zač* [za co], *dosti* [dost]), méně je hovorových výrazů (*vedro, skalisko*)

Figury a tropy:

FIGURY: expizeuxis* („*zachránili bychom se všichni, všichni bychom byli vystoupili...*“); inverze - nezvyklý/zastaralý slovosled ve větách („*lod' je puklá a značně již zatopena.*“); elipsa* (*k lodi* [k vraku lodi]); TROPY: epiteton konstans* (*jasné nebe, užitečné věci, lodní vrak*); personifikace* (*oči se mi zalily slzami*)

Stylistická charakteristika textu:

deníková forma - hl. jednoduché věty a objektivní, nezabarvený popisný styl; méně jsou zastoupeny subjektivní úvahy; lyrické prvky (prvky nedějovosti); propracované popisy, ale také prvky mystifikace (za účelem navození dojmů pravdivého/skutečného příběhu)

Postavy:

ROBINSON CRUSOE: námořník z anglické měšťanské rodiny; pracovitý, vynalézavý, odvážný, vytrvalý a odolný muž; touží po dobrodružství; PÁTEK: negramotný "divoch"; pracovitý, učenlivý, vynalézavý, šikovný, mrštný a znalý přírody; stane se věrným Robinsonovým služebníkem a přítelem

Děj (verze podle J. V. Plevy):

do Yorku se přestěhuje obchodník, ožení se a vychová 3 syny → jeho třetím synem je Robinson Crusoe → otec z něj chce mít úředníka, ale Robinson touží po životě námořníka → po neshodách s otcem se dostává na loď směřující do Hullu, kde se setká s přítelem → následuje plavba do Londýna → loď ztroskotá v bouři, ale všichni přežijí → rybářský člun je převeze do Londýna, odkud má Robinson v plánu vrátit se domů → při hře s námořníky ale prohraje všechny peníze, a přijme nabídku na výdělek → nastoupí na loď, kterou ale přepadnou piráti → Robinson je prodán do otroctví → po 4 letech se mu z něj podaří uniknout → jeho loď však znovu ztroskotá → tentokrát zůstává jediným přeživším, a je uvězněn na opuštěném ostrově → postupně ale ostrov zvelebuje (např. se naučí pálit cihly, vyrobí si deštník, vybuduje pec, ochočí si zvířata, kultivuje plodiny, apod.) → u ostrova ztroskotá další loď, v jejímž vraku najde Robinson nového přítele - psa Reka → po čase na ostrově objeví lidské stopy → ze spárů domorodých divochů zachrání jejich zajatce a dá mu jméno "Pátek" → i přes některé spory spolu na ostrově žijí → Robinson divocha Pátka civilizuje - učí ho řeči, základům náboženství i dobrým mravům → po celkem 10 letech na ostrově je zachraňuje obchodní loď, která je dopraví zpět do Anglie → zde je Robinson rozčarován ze stavu společnosti, navíc mu mezitím zemřel otec → Robinson přebírá otcovy obchody, spolu s Pátkem založí obchodní dům a oba si zakládají nové rodiny; POZNÁMKA: překladatel Josef Věromír Pleva děj originálu na řadě míst upravil (např. zkrátil dobu pobytu na ostrově z původních 28 let na 10 let, odstranil Robinsonovy rozměly s bohem, zmínky o obchodu s otroky, apod.)

Kompozice:

rozděleno do několika kapitol (jedna dějová linie); vyprávění je chronologické (děj na sebe časově navazuje), částečně i retrospektivní (návrty do minulosti)

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla, motivy):

vyzdvihnout lidské hrdinství, houževnatost i schopnost přežít; popularizace tehdejších osvícenských myšlenek a hodnot (kultivace divokých míst, civilizování nevzdělaných lidí, racionální přístup k řešení problémů); MOTIVY: samota, odvaha, síla, trpělivost, odolnost, víra v sebe sama, čas, život, smrt, štěstí, smůla

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

ve 2. pol. 16. stol. narážuje Anglie s Francií dosavadní koloniální velmoci, Španělsko a Portugalsko; britské impérium zahrnuje některé sevroamer. kolonie (Maryland, Rhode Island) a část Karibiku, roste jeho vliv v Indii; sloučením Skotského a Anglického království vzniká Velká Británie (1707)

Kontext dalších druhů umění:

rozvoj barokního (17. a 18. stol.) a později také klasicistního umění; ARCHITEKTURA: baroko (část zámeckého komplexu Versailles u Paříže nebo část ruského Petrohradu), SOCHARSTVÍ: baroko (Ferdinand M. Brokoff, Matyáš B. Braun); HUDBA: baroko (Johann Sebastian Bach, Antonio Vivaldi)

Kontext literárního vývoje:

probíhá období osvícenství* a klasicismu: FRANCIE: Voltaire (div. hra *Oidipus*), Abbé Prévost (skandální román *Manon Lescaut*), Antoine Galland (první a nesmírně populární evropská verze arabského příběhu *Tisic a jedna noc*), Jean de la Fontaine (*Bajky*); ITÁLIE: Carlo Goldoni (satirická hra *Kólos*); ANGLIE: Alexander Pope (hravá klasická básně *Uloupená kadeř*), Jonathan Swift (známý fantastický cestopis *Gulliverovy cesty*); OSVÍCENSKÁ FILOZOFIE: Charles Louis Montesquieu (*Perské listy*), Voltaire; ČECHY: stále ještě "čtvrtá barokní generace" (např. Antonín Koniáš)

AUTOR - život autora:

Daniel Defoe (circa 1660-1731) – vl. jménem Daniel Foe, byl **anglický spisovatel**, novinář a tajný agent, **představitel neoklasicismu, zástupce myšlenkového proudu osvícenství*** a předchůdce moderní britské (nejen ekonomické) žurnalistiky; společně s Jonathanem Swiftem bývá jeho tvorba označována za velmi rané počátky anglického realismu; nar. se do rodiny londýnského obchodníka a svíčkaře → stydl se za svůj prostý původ → v 90. letech 17. stol. si k přijetí přidal aristokratické *De-* (což mělo být nejspíše Daniel De Foe) → r. 1684 se oženil → začátek tvorby → za "politikaření" a šíření pamfletů byl r. 1703 na několik měsíců uvězněn a odsouzen na pranýř (což ovšem obratně využil k sebepropagaci) → v letech 1704-1713 vydával časopis *The Review* → za ironický protináboženský pamflet byl znovu odsouzen na pranýř, poté byl však získán do státních služeb (jako tajný agent/vyzvědač) → r. 1719 byl vydán jeho nejslavnější román *Robinson Crusoe* → zemřel r. 1731; ZAJÍMAVOSTI: v r. 1707 jako tajný agent (ve státních službách) připravoval sjednocení anglického a skotského parlamentu

Vlivy na jeho dílo:

autorem upravený příběh trosečníka Alexandra Selkirka; zájem o historii a dobrodružství; vliv osvícenství* (snaha civilizovat divoké, opuštěné místo nebo vzdělat "divocha" Pátka v civilizovaném způsobu chování)

Další autorova tvorba:

tvoril zejména romány, cestopisy, pamflety, eseje* a různá další, hl. ekonomická pojednání; v tehdejších začátcích kapitalismu poměrně přesně vystihl ekonomické myšlení jednotlivce; prózu začal tvořit až v pozdějším věku; PRÓZA: *Další dobrodružství Robinsona Crusoa* (pokračování slavného románu), *Paměti kavalíra, Dobrodružný život kapitána Singletona* (román o dobrodružství, který je v mládí prodán do otroctví, unikne, stane se pirátem a domů se vrací jako bohatý muž), *Moll Flandersová* (román o nemravné ženě, která střídá jednoho muže za druhým, až se stane úspěšnou podvodnicí), *Deník morového roku* (fiktivní kronika londýnské morové epidemie), *Roxana* (o opuštěné matce, která se stane milenkou krále); CESTOPISY*: *Cesta po celých Britských ostrovech*; POEZIE: *Hymnus na pranýř* (troufalá básně reagující na autorův trest), ESEJE* A DALŠÍ POJEDNÁNÍ: *Esej o projektech* (raná úvaha nad pojištěním pracovní neschopnosti, ochraně dlužníků a vzdělání pro dívky), *Dokonalý anglický živnostník* (rady podnikatelům), *Dokonalý anglický gentleman* (kulturní osvěta pro měšťanstvo), aj.

Inspirace daným lit. dílem (film, aj.):

FILM: *Robinson Crusoe* (film USA; 1997) - hl. role: Pierce Brosnan; *Trosečník* (film USA; 2000) - hl. role: Tom Hanks

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

dílo mělo obrovský úspěch, rekordně se prodávalo a koncem 19. stol. neexistovala v západní literatuře více překládaná kniha → dnes je dílo považováno za lit. klasiku

Aktuálnost tématu a zpracování díla:

zatímco aktuálnost tématu je sporná, jazyk díla (resp. překladu) je i přes některé zastaralé prvky stále moderní a srozumitelný

Když jsem se probudil, byl již bílý den, nebe jasné a bouře utichla, takže moře se již tak nevzdouvalo a nezmlátilo jako včera. Překvapilo mě však, že přes noc vyzdvihl příliv loď z písčiny a zanesl ji až k onomu skalisku, na které mě vlna vyvrhla. To bylo sotva na mili od pobřeží, a ježto loď se držela ještě zpřima, přál jsem si dostat se na palubu, abych zachránil aspoň některé užitečné věci. Slezl jsem se stromu, rozhlížel se kolem a tu první, nač jsem připadl, byl člun. Zaháněl vinami a větrem ležel na břehu asi dvě mile napravo odtud. Běžel jsem v tu stranu po břehu, pokud jsem mohl, ale v cestě byl chobotnatý záliv na půl mile široký. Vrátil jsem se tedy, maje prozatím na mysli spíše lodní vrak, z kterého bych rád něco vynesl. Záhy po poledni se moře značně utišilo a odliv natolik opadl, že jsem se dostal až na čtvrt mile k lodi. Tu mě přepadlo nové hoře. Viděl jsem, že kdybychom byli zůstali na palubě, zachránili bychom se všichni, všichni bychom byli vystoupili na tento břeh a já bych tu nebyl zanechán v nejhorší bídě, sám a bez útěchy. Oči se mi zalily slzami, ale uvědomiv si, že mi pláč nepomůže, pomýšlel jsem, jak bych se dostal na loď. Svíkl jsem se, poněvadž bylo vedro, a skočil jsem do vody. Ale když jsem doplaval k lodi, naskytla se mi nová nesnáž: totiž jak se dostanu na palubu. Uvzlá loď trčela vysoko z vody a já nenalezl nic, zač bych se chytl a vyšplhal se vzhůru. Obepnul jsem dvakrát loď a tu jsem spatřil koneček lana visící z přídě, jež jsem kupodivu poprvé nepostřehl. Visel dosti nízko, takže jsem ho po delším namáhání dosáhl a vyškábal se po něm na palubu. Tu jsem shledal, že loď je puklá a značně již zatopena.

Vyprávěč:

vyprávěčem je Robinson Crusoe - hl. postava a přímý účastník děje (-ich forma)

Základní principy fungování společnosti v dané době: postupně končí feudalistické uspořádání společnosti, typické tvrdou prací nevolníků; stále velmi silný vliv církve a jejích dogmat; začíná se však výrazně rozvíjet věda a technika (např. sir Isaac Newton)

Prostor a čas: anglický přístav York, resp. odlehlý (opuštěný) tropický ostrov v rovníkové oblasti (u jihoamerického pobřeží); 17. století